

Борис ГУЗЬ

Справа «Весна» на Чернігівщині

Політичні репресії 1930-1931 рр., які проводилися ОДПУ СРСР, були спрямовані, переважно, проти військових спеціалістів Червоної Армії з числа офіцерів царської армії (так званих "воєнспеців"), а також проти колишніх царських і білих офіцерів, хоча в Україні репресії мали свою специфіку.

Приводом для репресій стали агентурні відомості про підготовку інтервенції з боку Польщі. Виходячи з плану повстання, який нібито став відомим ОДПУ від зарубіжної агентури, почати заколот повинні були петлюрівці, перетнувши радянський кордон, а потім до них приєдналися б частини Червоної Армії, в яких попередньо провели відповідну антибільшовицьку агітаційну роботу.

Хоча відомості і були вельми сумнівними, в Кремлі було вирішено діяти на випередження і провести кілька відкритих політичних процесів, спрямованих на залякування суспільства, тобто на реалізацію політики терору.

Одним з таких процесів і стала справа «Весна». За придуманої в ОДПУ для широких народних мас версії щороку, навесні, "воєнспеці", "недобиті" офіцери, "гнила" інтелігенція і куркулі тільки й чекали інтервенції. Сподівалися, що прийдуть визволителі від більшовицького ярма, ну а далі підключаться "воєнспеці", які переведуть під прапори світового імперіалізму частини Червоної Армії.

Вигадки про початок інтервенції саме навесні і стали кодовою назвою «Весна» стосовно "контрреволюційної офіцерської змови".

Справа «Весна», як пишуть, є «дуже темною і не до кінця проясненою історією». Навіть дати початку інтервенції вказуються різні: в джерелах вказується весна 1930 р., але за іншими відомостями повстання планувалося на серпень 1930 р. або на весну 1931 р.

Репресії почалися в Москві, після повальних арештів колишніх білих офіцерів в серпні-вересні 1930 р. директива про знищення білогвардійців була спущена і в Київ, а в жовтні київським чекістам доручили і чистку військових спеціалістів.

Українське республіканське ДПУ традиційно залежало від директив з Москви. До жовтня 1930 р. ніхто з місцевих чекістів не збирався займатися чистками колишніх офіцерів, а тим більше – заслужених військових спеціалістів. У ДПУ в Україні були свої, дуже серйозні проблеми.

У країні якраз гарячково набирала темпи сталінська колективізація. При реалізації першого сталінського п'ятирічного плану більшовики здійснили фізичне знищення і пограбування продуктивних сил країни, яке не мало аналогів, розкуркуливши під час колективізації в Україні майже мільйон осіб. Причому, жертвами колективізації стали найбільш працьовиті сім'ї з прибутковими приватними господарствами, яких оголосили куркулями.

Вступати в створювані колгоспи не хотіли ні заможні селяни, ні середняки, ні навіть, бідняки. Тому було застосовано виселення противників колективізації з України в північні області Росії, на Урал і в Сибір.

Списки на виселення склалися в сільрадах згідно спущеною чекістами чисельністю, причому складалося два списки, основний і резервний. Якщо хтось із основного списку

тікав, недостача поповнювалася з резервного списку. Згідно "класового відбору" висилали і куркулів, які вже вступили в колгоспи. На практиці виселенню з конфіскацією майна підлягали не тільки куркулі, а й так звані підкуркульники, тобто середняки, бідняки і навіть батраки, помічені в прокуркульських чи антиколгоспних діях.

У деяких селах намагалися виселити під шумок злодіїв, ледарів і п'яниць, але їх суворо осмикнули: соціально близьких не чіпати, адже це опора і «золотий» резерв партії.

Виселення відбувалося на тлі нав'язаних зверху планів хлібозаготівель, коли з травня 1929 р. селяни-одноосібники були змушені віддавати державі більшу частину зерна, і опинялися на межі виживання. Катастрофічним було і становище з постачанням найнеобхіднішими промисловими товарами, полиці магазинів були порожні.

У створених колгоспах панували безлад і свавілля місцевих керівників, процвітало кумівство. Мали місце незаконні конфіскації будинків, майна і худоби, знищення городів, побиття селян і непомірні штрафи.

Від своїх інформаторів ДПУ отримувало інформацію про наростання протестних настроїв в селах України. Ось що говорили в селах Чернігівщини: "Ну що, добилися землі, думали добре буде, а воно гірше панщини!". Або: "Незручно всіх стріляти, ось і знищують висилкою. Дай Бог часу, щоб їх за це перестріляти!". Селян вже перестало лякати і саме виселення: "У селі весь час тремти, а там як-небудь пристосуємось. Їдемо на заробітки, будемо як на волі. Добре, що з сім'ями вивозять. Радянська влада вже зовсім нічого не тамить!".

Насильницька колективізація і безжалісне «розкуркулення» в поєднанні з іншими негативними факторами набули таких масштабів, що зачепили інтереси кожного українського селянина. Тому українське село не могло не повстати.

Уже навесні 1930 р. селянські протести і виступи набули масового характеру.

Основною формою непокори були мирні протестні виступи: лайки, погрози, прокльони, уїдливі репліки на адресу більшовицького керівництва. Прокотилася потужна хвиля так званих «жіночих бунтів». З'являлися листівки, прокламації і анонімки з погрозами на адресу занадто старанних представників місцевої влади. Серед масових форм боротьби найпоширенішими були зриви зборів з питань колективізації, розбір «усуспільненого» майна і худоби, колективні виходи з колгоспів.

Збройний опір також мав місце, були це, в основному, теракти, спрямовані проти найбільш "старанних" колгоспних керівників, а також побиття і підпали будинків активістів. Масові повстання, якщо і виникали, то швидко придушувалися внутрішніми військами і загонами міліції. У повстанців не було ні зброї в достатній кількості, ні організаційних центрів, повстання були стихійними.

Майже весь 1930 р. ДПУ УРСР займалося виловлюванням незадоволених селян і ліквідацією "куркульських банд". Іноді в руки слідчих потрапляли і колишні офіцери, але їх, як правило, швидко відпускали.

Справа «Весна» в Україні починалася на Чернігівщині. Як випливає з офіційної версії, на початку 1930 р. Конотопським відділом ДПУ була розпочата агентурна розробка по справі "угруповання куркулів" села Головеньки і хутора Чечель Борзнянського району Конотопської округи. За кілька днів в селах Головеньки і Ядути і на хуторах Галайбин і Чечель цього району "викрили" підпілля в складі майже 50 осіб. Керівниками "угруповання" були представлені селяни Яків Шкробат з сином Сергієм, Іван Василенко з сином Олексієм, а в Чечелі – селянин Кирило Заруба, «колишній офіцер царської армії» і «затятий український шовініст», одружений на колишній поміщиці хутора Євдокії Никифоровні Шкляревській.

Виявлення такого угруповання зовсім не тягло на гучну справу, але в ході допитів заарештовані К. Заруба і О. Василенко "зізналися" у "контрреволюційних діяннях" та назвали керівниками уявної організації колишніх білих офіцерів Н.С. Білявського, Я.А. Олійника, Тодоровича, лісничого П.С. Універсала, а також колишніх поміщиків В.В. Косенка і Є.Н. Шкляревську.

1 і 2 серпня 1930 р. зазначені "ватажки" були заарештовані. Тепер слідчі взяли за нову порцію підслідних, які "зізналися", що є не яким-небудь "контрреволюційним збіговиськом", а "Лівобережним штабом повстанських військ". В отриманих слідчими "зізнаннях" значилося, що цей штаб крім Борзнянського району нібито охоплював всю Чернігівщину, поширюючи свій вплив і на територіальні військові частини.

Здобуті чекістами свідчення були непереконливими, не містили конкретики і якихось реальних доказів, так, в їх доповідях повідомлялося: «Борзнянський центр з початку 1930 р. збирав на квартирах Шкляревської і Білявського ряд нарад (всього 8-9), де обговорювалися питання розгортання роботи організації в ряді сіл: Конашівка, Борзна, Ядути, Прачі, Головеньки, програмні питання, питання озброєння, підготовка до виступу і ін.».

Начальник ДПУ УРСР В. Балицький в жовтні 1930 р. був викликаний до Москви, де доповів про виконану роботу, яка отримала високу оцінку з боку заступника начальника ОДПУ СРСР Г. Ягоди.

Однак начальник Особливого відділу і член Колегії ОДПУ Я.К. Ольський, піддавши матеріали ретельному аналізу, встановив, що все це – "липа", оковамилювання. Старий чекіст-держинець прекрасно знав, що рівень кваліфікації кадрів ДПУ в провінції значно нижчий, ніж в центрі, тому там і працюють люди, які вибивають свідчення у заарештованих методами фізичного впливу. Його підтримали член Колегії І.О. Воронцов, заступник голови ОДПУ С.А. Мессінг, начальник Іноземного відділу М.А. Тріліссер – виникла ціла група опозиціонерів проти Ягоди.

Тоді Ягода подав тенденційну інформацію по цій справі в ЦК ВКП(б), назвавши опозиціонерів ліберальними інтелігентами і змовниками, а їх позицію – негативним явищем, неприпустимим в умовах загострення класової боротьби.

Центральний Комітет прийняв рішення підтримати Ягodu і вигнати з ОДПУ співробітників, які проявили «класову сліпоту і лібералізм», як непридатних для роботи в такому важливому політичному органі.

Ще тільки розпочате слідство і агентурна розробка «Весна» на Чернігівщині були названі "видатною" справою, якій дали "зелене світло", і маховик репресій запрацював на повну потужність.

ДПУ УРСР було поставлено відразу три завдання: добити незадоволених в селянському середовищі, знищити колишніх білогвардійців і заарештувати військових спеців. Усі ці справи успішно об'єднали в одну спільну справу.

Головним організатором справи «Весна», її рушійною силою, був начальник Секретно-оперативного управління ДПУ УРСР і одночасно начальник Особливого відділу Українського військового округу Ізраїль Мойсейович Леплевський, який у чотирнадцять років вступив у соціалістичну партію єврейських націоналістів Бунд, а через сім років став членом РСДРП(б). Саме він – при всебічній підтримці заступника голови ОДПУ Ягоди – роздуд масштаби справи «Весна» до неймовірних розмірів.

Почалися масові арешти "повстанців" – в основному селян, які відкрито висловлювали своє невдоволення політикою радянської влади, а також представників сільської інтелігенції. Головною базою роботи зі створення повстанських загонів чекісти вибрали Чернігівщину.

Керівництво цією роботою приписали «Штабу повстанських військ визволення України», який, нібито, знаходився в Борзні і об'єднував 102 партизанські загони. Осередки цього штабу, за повідомленнями чекістів, були в Чернігові, Ніжині, Конотопі, Сновську, Коропі, Корюківці, Ічні, Вертіївці, Прилуках, Ромнах.

Були проведені арешти в Борзні, Ядутах, Головеньках, Великій Загорівці, Плисках та Ічні з районами, Ніжині, Вертіївці, Дрімайлівці, Вересочі, Смолянці і Крутах. Заарештували близько 1000 чол., а всього по справі було арештовано 3400 чол.

Характерною особливістю справи «Весна» стало послідовне її переростання з локального рівня до всесоюзного. Заарештованих в обов'язковому порядку допитували

про наявність зв'язків у Москві та інших великих містах, питали і про колишніх офіцерів та їхні зв'язки з "воєнспеціями" Червоної Армії. Уже в лютому 1931 р. в черговому збірнику свідчень у справі «Весна», відправленому в Москву, було зазначено, що «Весна» – це «Всесоюзна військово-офіцерська контрреволюційна організація».

За даними Ярослава Тинченка всього по справі «Весна» в Україні через Судову Трійку і Колегію ДПУ пройшло заарештованих: військовослужбовців – 305 чол.; цивільних осіб – 1706 чол. Було розстріляно: військовослужбовців – 27 чол.; цивільних осіб – 546 чол. Ще 23 військових отримали 10 років ув'язнення в таборах як заміну вищої міри покарання. Решту звинувачених засудили до різних термінів ув'язнення і адміністративної висилки.

Переважання цивільних осіб серед засуджених і відрізняло справу «Весна» в Україні від репресій в Москві в 1930 р. і Ленінграді в 1931 р. Так ДПУ УРСР придушувало опір колективізації в селах Чернігівщини.

До теперішнього часу краще вивчено репресії серед військових спеціалістів і колишніх офіцерів, де є списки основних фігурантів справи «Весна», а ось по цивільним особам зовсім мало інформації, списки засуджених відсутні.

Трохи доповнити наявні відомості, а також розкрити методи слідчої роботи ДПУ УРСР дозволяє справа № 554672 (4315) з архіву ГДА СБ України, яка містить слідчі матеріали справи «Весна» по звинуваченому С.П. Пурісу.

Степан Прокопович Пуріс, учитель з села Парафіївка (зараз Ічнянського району Чернігівської області), був заарештований 2 грудня 1930 р. і до кінця слідства утримувався в Чернігівському ДОПРі. Його звинувачували в участі в «контрреволюційній організації» села Івангород Плискінського району Ніжинської округи (нині Ічнянського району Чернігівської області) під час його роботи в цьому селі до 1927 р.

Слідча справа містить три протоколи допитів звинуваченого, проведених 12, 13 і 15 грудня слідчим Телішевським. Протоколи допитів дозволяють чітко простежити технологію отримання необхідних слідству свідчень. Спочатку обвинувачений добровільно і докладно писав автобіографію, а потім за допомогою навідних запитань слідчого її деталізував. По ряду питань і відповідей на них формувався бажаний для слідства результат.

Згідно автобіографії зі справи і додатково зібраних відомостей, Степан Прокопович Пуріс народився в 1887 р. в селі Орлівка Глухівського повіту Чернігівської губернії в родині бідного козака Прокопа Микитовича Пуріса. У 1896 р. Прокіп Пуріс з дружиною Євдокією Андріївною, забравши 8 дітей, виїхали на поселення в Єнісейську губернію, залишивши Степана та його старшого брата Федора на Чернігівщині в Воздвиженській сільськогосподарській школі-інтернаті поміщика М. Неплюєва.

Пуріси прижилися в Сибіру, в Красноярському архіві є справа 1931 р. про позбавлення виборчих прав Пуріса Микити Прокоповича з села Єльнічне Ужурського району через використання праці батраків. Взагалі-то, важко назвати батраком 8-річного хлопчика-сироту з сусіднього села, якого Пуріси прихистили у власному домі. Були у нього, як і у всіх членів селянської родини, певні обов'язки, доглядав хлопчик за пасікою з чотирьох вуликів. Ця робота була, скоріше, просто розвагою для дитини, але, на думку місцевого керівництва, був він батраком у куркуля Микити Пуріса, хоча той при 6 членах сім'ї володів всього п'ятьма десятинами землі, маючи пару коней та дві корови.

Степан Пуріс за допомоги брата, який після сільськогосподарської школи закінчив Глухівський учительський інститут, склав іспити на народного вчителя, а в 1912 р. закінчив Київський учительський інститут. Працював учителем, в 1-у світову війну був мобілізований до царської армії, закінчив Чугуївське військово-училище (прискорений 4-х місячний курс) і був відправлений на австрійський фронт в чині прапорщика. З армії демобілізувався в чині поручика в 1918 р., одружився на Марії Михайлівні Ялижко з Гужівки біля Ічні, шкільній вчительці, народилася у них дочка Олена.

Всіляко уникав участі в збройних протистояннях, зберігаючи нейтралітет. Йому вдалося уникнути військової служби у гетьманців, петлюрівців і червоних, але у вересні

1919 р. був мобілізований денікінцями. Служив у Харкові в 3-му Корніловському ударному полку, а через два місяці при відступі денікінців самовільно покинув залишки полку і повернувся на Чернігівщину в Ічню, де проживав його брат Федір, який працював директором школи.

Степан Прокопович Пуріс і Марія Михайлівна Ялижко. 1918 р.

Далі з 1921 р. працював учителем в селі Івангород. У 1922 р. померла його дружина, і Степан Пуріс одружився вдруге на вчительці Олені Олексіївні Кутєповій, дочці місцевого священика. Було у них двоє дітей, Борис і Людмила.

В Івангороді працював до 1927 р. завідував семирічною школою, а потім перевівся в село Парафіївку, де його і заарештували на початку грудня 1930 р.

Біографія Степана Пуріса є досить типовою для періоду переломних подій того часу, в ній зовсім не видно можливого

Олена Олексіївна Пуріс (Кутєпова)

"контрреволюціонера", але саме таке звинувачення і було йому пред'явлено.

Слідство у справі «контрреволюційної організації» в селі Івангород почалося з арешту в жовтні 1930 р. в Ніжині лікаря Сергія Івановича Кота. У справі є витяги з протоколів його допитів. С. Кот дав свідчення, що в період своєї роботи завідувачем амбулаторією Івангорода в 1925 р. ним, нібито, була створена контрреволюційна організація, в яку він завербував кілька місцевих жителів з числа сільської інтелігенції. Пропонував приєднатися до організації і Степану Пурісу, але той не дав згоди. У 1926 р. С. Кот півроку перебував на навчанні в Києві, за його відсутності організацією керували Гаценко і Бурлака, завербувавши ще кількох людей.

Покази С. Кота були розпливчастими і не містили конкретних деталей. У своїх свідченнях він називав тільки прізвища завербованих, іноді з іменами, але без по-батькові. Це зрозуміло, адже С. Кот був приїжджим і погано знав жителів Івангорода. А ось ім'я та по-батькові завідувача аптекою Ярошенко вказано повністю, з ним С. Кот був добре знайомий по роботі.

У свідченнях С. Кота згадуються і інші прізвища по Борзні, Плисках і Великій Загорівці, а про "борзненський штаб" згадок немає.

На підставі показань С. Кота були проведені арешти жителів Івангорода. Всі звинувачені показали, що вони дійсно часто збиралися вечорами для гри в преферанс, а також влаштовували вечірки. Преферансом захоплювався і лікар С. Кот, грали в його домі і в домах Н. Гіммельрейха і С. Пуріса. По ходу розписування "пульки" преферансисти розмовляли на різні теми, в тому числі і на політичні. Очевидно, що "створений" С. Котом "контрреволюційний осередок" був, насправді, сільським гуртом приятелів – любителів преферансу.

Свою вину звинувачені заперечували, а слідчий намагався домогтися бажаного результату, детально розпитуючи про їх політичні погляди.

Степан Пуріс заперечував свою участь у контрреволюційній організації до кінця, стверджуючи, що вперше почув про неї лише після арешту.

Никандр Іванович Гіммельрейх, селянин із середньою агрономічною освітою, також все заперечував, стверджуючи, що він не може повідомити те, про що сам не знає. Максимум, чого від нього домігся слідчий Телішевський на другому допиті, це детального

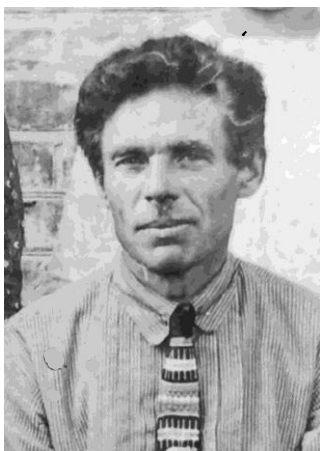
викладення поглядів Н. Гіммельрейха на політичну ситуацію в країні та визнання, що ці погляди припускали повалення існуючої влади, тому його, як і однодумців, з цих позицій можна вважати учасниками контрреволюційної організації.

Фатальну роль у цій сфабрикованій справі зіграли свідчення землеміра Петра Олексійовича Бурлаки, він і виявився слабкою ланкою. Допитували його першим 11 грудня 1930 р. Уже на першому допиті він повідомив, що лікар С. Кот завербував в контрреволюційну організацію Н. Гіммельрейха, С. Пуріса, вчителя Павла Андрійовича Гаценка і його дружину, вчительку Віру Олександрівну Гаценко. У себе в квартирі С. Кот, нібито, влаштував збори цієї групи. Далі П. Бурлака назвав пару десятків прізвищ жителів села, які були завербовані С. Котом і ним особисто. Себе і С. Пуріса він назвав керівниками контрреволюційного осередку на селі.

Можна лише припускати, чому П. Бурлака дав такі свідчення. На початку січня 1931 р. на підставі свідчень П. Бурлаки був заарештований і допитувався П. Гаценко. Його свідчення є у справі. Він дуже здивувався, що П. Бурлака виявився членом контрреволюційної організації в Івангороді. Знаючи Петра Бурлаку на протязі 7-ми років, він повідомив, що той походить з бідняків і є активним прихильником радянської влади. Зокрема, розповів, для прикладу, як П. Бурлака вголос захоплювався міністром закордонних справ Литвиновим з приводу його виступу про роззброєння, прочитаного в газеті: «...не може стримати свого захоплення, бігає по кімнаті, б'є в долоні, примовляючи – оце Литвинов так Литвинов, оце так розумник!». Свою причетність до контрреволюційної організації П. Гаценко категорично заперечував, вимагаючи проведення очної ставки з П. Бурлакою.

С. Пурісу і Н. Гіммельрейху, як впливає з протоколів допитів, погрожували розстрілом, а от у випадку П. Бурлаки слідство могло скористатися його наївністю і обмеженістю, запропонувавши дати потрібні свідчення для викриття сільських "контрреволюціонерів", що, тим самим, принесло б користь справі радянської влади. Такого роду прийоми чекісти часто використовували, а для тих, хто на таке погоджувався з різних причин, все закінчувалося трагічно, вони ставали основними звинуваченими.

З протоколів допитів П. Бурлаки видно, що вони склалися під диктовку слідства. У його свідченнях вказуються імена та по-батькові осіб, яких С. Кот називав тільки на прізвище, зокрема, ті ж Гаценко. Занадто багато там інформації, якої П. Бурлака і знати не міг. Він вказав, що організація в Івангороді відноситься до соціал-демократичної партії, яка діє в підпіллі, дав і так необхідні слідству відомості про існування контрреволюційних осередків в селах Ядути, Дочка, Оленівка, Шаповалівка, Коношівка, Мала Загорівка, Плиски, нібито повідомлені йому С. Котом.

Степан Пуріс незадовго до арешту

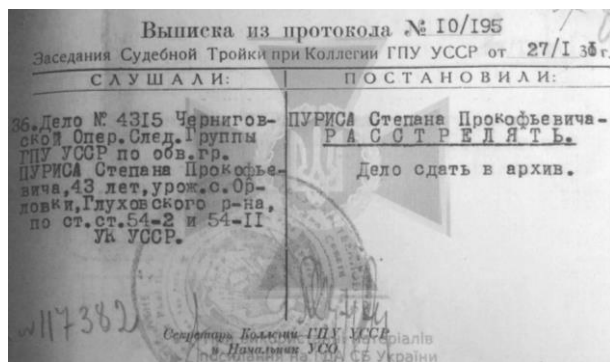
Слідство у справі Степана Пуріса розгорталося дуже швидко, вже 10 січня 1931 р. було складено звинувачувальний висновок. При фальсифікації справи слідство зовсім не бентежила та обставина, що контрреволюційна організація виглядала дуже дивною, тільки вербування і розмови на політичні теми – ні плану, ні листівок – ніяких активних дій. Та й мова йшла про події 1925–1926 рр., а тоді політична ситуація в селах була досить стабільною, адже колективізація почалася в 1929 р. Сам Степан Пуріс був у ті роки цілком матеріально забезпеченим, працюючи на трьох посадах: вчителем, статистиком і секретарем податкової комісії. А з 1927 р. з жителями Івангорода він не спілкувався, та й С. Кот і П. Бурлака істотно суперечили один одному в своїх свідченнях.

Однак слідчих це не цікавило, їм доручили створити масову контрреволюційну організацію на Чернігівщині, а необхідної масовості додавала і вельми сумнівна справа по Івангороду. Про долі людей, яких вони звинувачували, чекісти не замислювалися.

У звинувачувальному висновку всі суперечності, що містилися в справі, зокрема, свідчення С. Кота, які могли б виправдати С. Пуріса, були проігноровані. Степана Пуріса визнали приналежним до контрреволюційної повстанської організації, Ніжинським підцентром якої керував лікар С. Кот, а активним діячем підцентру був П. Бурлака. Завербував С. Пуріса особисто С. Кот, доручивши йому керівництво Івангородським осередком разом з П. Бурлакою. До якого центру входив Ніжинський підцентр, у висновку не вказано.

Зазначено у висновку і більш дрібні "злочинні діяння": служба в 3-му Корніловському полку, приховування до 1927 р. офіцерського звання, за що С. Пуріс отримав аж три тижні виправних робіт за місцем основної роботи, і навіть голосування в 1917 р. за кадетів. Повідомлені С. Пурісом в автобіографії відомості про це були витлумачені слідством як часткове визнання провини. По діяльності С. Пуріса в Івангороді йому ставилися в провину політичні розмови, які не мали певного і планового характеру, але зводилися до критики радянської влади і необхідності її повалення.

Звинувачувальний висновок було передано на розгляд Судової Трійки при Колегії ДПУ УРСР, яка 27 січня 1931 р. постановила: Пуріса Степана Прокоповича – розстріляти.

Витяг з розстрільного протоколу

Можна припустити, що засудження С. Пуріса за сфабрикованою справою до розстрілу, при наявності виправдовуючих його свідчень, пояснюється тим, що ДПУ УРСР мало виконувати одну з частин триєдиного завдання, спущеного з Москви: знищення білих офіцерів. Адже сам факт служби в Білій армії сам по собі злочином ще не був, потрібно було знайти інші підстави та докази.

Справа С.П. Пуріса містить протоколи допитів 6-ти звинувачених, а в показах С.

Кота і П. Бурлаки вказано прізвища ще 14-ти осіб, нібито завербованих в організацію. Відомостей про їх долю знайти не вдалося. Пишуть, що всі цивільні особи у справі Борзенського центру були розстріляні.

У виданні «Жертви політичного терору в СРСР» знайдено лише відомості про вчительку села Івангород Гаценко Віру Олександрівну. Її свідчення є в справі С. Пуріса. Свою причетність до контрреволюційної організації вона категорично заперечувала, вважаючи це наклепом і помстою за свою громадську діяльність: була вона членом сільради, очолювала комісію з культури, брала участь у вилученні хліба у куркулів і розкуркуленні. На її квартиру навіть було здійснено бандитський напад.

Ймовірно, ці заслуги і врахувало слідство. В.О. Гаценко відбулася адміністративною висилкою в Архангельську область. У 1937 р. проживала в Архангельську, там її і

Олена Пуріс з дітьми. Близько 1934 р.

наздогнала друга хвиля політичних репресій. Віру Олександрівну Гаценко, 1895 р.н., уродженку м. Ічня Чернігівської області, українку, заарештували 23 серпня 1937 р., а 21 квітня 1938 р. Архангельський облсуд засудив її до 10 років позбавлення волі за статтею 58-10 КК РРФСР (антирадянська пропаганда і агітація). Утримувалася у воркутинському Мінлагу (Мінеральний табір), загинула 01.01.1942 р.

Дружина Степана Пуріса Олена Олексіївна з трьома дітьми після розстрілу чоловіка виїхала з

Парафіївки в Шатурський район Московської області, влаштувавшись вчителькою в селі Дмитрівка.

Незабаром до неї приєдналася і подруга по школі, невістка Никандра Гіммельрейха Зінаїда Іванівна, яка проживала в його домі. Її чоловік Олександр, старший брат Никандра, офіцер Білої армії, після захоплення Криму опинився в еміграції і проживав у Празі.

У квітні 1932 р. ДПУ УРСР склало список "неблагонадійних" учителів Івангорода. Було в тому списку 7 учителів, серед них і Зінаїда Іванівна Гіммельрейх. Назвали її куркулькою, яка не бере участі у громадському житті села, і рекомендували перевести кудись подалі від Івангорода. От і довелося виїхати, влаштувалася вона в селі Власово Шатурського району недалеко від Дмитрівки, працювала вчителькою.

Ймовірно, ДПУ Московської області тоді ще не було особливо пильним в пошуках уявних ворогів радянської влади.

Пишуть, що на початку 1930-х років ОДПУ ще не могло просто так розстріляти людину, яка ні в чому не зізналася і ні в чому не викрита. Справа Пуріса таку думку спростовує, можна було підвести під розстріл і без визнання вини за простою обмовою лише однієї людини, навіть за наявності виправдовуючих свідчень інших фігурантів справи. А Бурлаці можна тільки поспівчувати, давши свідчення «для користі справи» він, фактично, підписав собі смертний вирок.

Накопичений каральними органами досвід проведення слідства, допитів звинувачених та їх інтерпретації з фабрикацією справ підслідних надалі широко використовувався в період масових репресій 1937–1938 рр. Масштаби цих репресій непорівнянні зі справою «Весна», яка стала лише репетицією до проведення сталінської політики «Великого терору».